

Sjirk van der Zee (eerste lezing Vught november 2008)

Zie Dr.A.H. Drost. *Is God veranderd?* (Zie pag.365.) Vraag naar de veranderlijkheid van God in zijn relatie met Israël: raakt het latere handelen van God aan de continuïteit van zijn eerder begonnen relatie met Israël? Er is minder hoop voor de wereld als eerst de doordenking van de discontinuïteit in de relatie God-Israël nadere aandacht verdient.

Bij Miskotte, Berkhof en van Ruler ontstaat historische discontinuïteit door het overbrengen van de relatie van God met Israël naar de christologie met daarbij een negatief oordeel over Israël: de afwijzing (verwerping) van Jezus als messias door Israël is een breekpunt voor hen. Bovendien bij Berkhof: Theologische discontinuïteit ontstaat doordat in zijn interpretatie van de nieuwe verbondsverhouding van God met de mensheid de bijzondere plaats van Israël als verbondspartner komt te vervallen. Hij rekent de verkiezing van Abraham (en in hem van Israël) tot het oude verbond en met de verandering van die verbondsverhouding verdwijnt ook de bijzondere positie van Israël op grond van de verkiezing door God.

Er is de vraag naar de relatie tussen een existentieel-soteriologische benadering (zoals van Miskotte, Berkhof en van Ruler) en de geschiedenis

van de relatie van God met Israël en de volkeren. Analogiemodel. Zoals het toen was, zo is het nu ook! Zoals het toen met Israël was, zo is het nu ook met de mensheid. Het vergelijkingspunt ligt in het verleden. Men maakt een sprong in de tijd om de analogie mogelijk te maken. Er treedt dus discontinuïteit op.

Wat te doen met het historisch gegeven van de diaspora van Israël in het kader van de interpretatie van de relatie God-mensheid? Deze vraag werkt door op het terrein van de christologie. In elk van de drie concepten wordt de verwerping van Jezus als de messias toegeschreven aan het volk Israël als geheel.

Berkhof doet dat het meest expliciet. Maar Jezus had toch ook aanhang in Israël? Bij hen dus een versmald Israël-begrip dat consequenties heeft op het terrein van de christologie ten nadele van Israël.

Komst van Jezus: Om het mens-zijn te volbrengen. Israël staat dan model voor de mensheid, ook in het verzet tegen God en de afwijzing van de messias.

Pneumatologisch concept: het gaat meer om de mens die door de Geest van Christus vernieuwd wordt en de gave van de Geest als onderpand van de heilsbeloften aan Israël raakt op de achtergrond.

Jeremia 31 en Ezechiël 36-37. Israël heeft als volk in het kader van hun soteriologie geen aparte positie meer.

Hoe zit het met de relatie tussen existentie(zijn) en geschiedenis(worden).

Alle drie spreken over de kerk als volk van God. Voor hen is de kerk het nieuwe Israël, maar dan wel met een voortzetting daarin van Israël als volk: een deel van Israël heeft Jezus wel erkend als de messias.

Dit nieuwe Godsvolk neemt, zo is de gedachte bij Miskotte, van Ruler en Berkhof de apostolaire taak over die Israël weliswaar had, maar niet is nagekomen; ter wille van het getuigenis van Gods heil is daarom het nieuwe Israël in het leven geroepen. Een breuk tussen God en Israël, vanwege het niet voldoen aan de roeping. Universele interpretatie van het nieuwe verbond, die op gespannen voet staat met de ruimte die ze laten voor een toewending van God naar Israël als volk in het eschaton: het gaat om het nieuwe menszijn. Het nieuwe verbond was toch Israël als volk toegezegd?

De theologische discontinuïteit bij **Berkhof**: Met de opstanding van Jezus geeft God een nieuwe invulling aan zijn relatie met de wereld: de verbondsgeschiedenis met Israël is (tijdelijk) voorbij. De continuïteit in het handelen van God ligt besloten in Christus. Hoe zit het dan met de **trouw**? Dynamiek in de Godsleer: barmhartigheid (Miskotte), genadige verkiezing (v. Ruler) en veranderbare trouw (Berkhof). De voortzetting van de relatie God met Israël is niet afhankelijk van het handelen van Israël als verbondspartner: de dragende grond ervoor is God zelf. Toch doet het geografisch-concrete volop mee in hun concepten: ieder van hen heeft oog voor een weg die God door de geschiedenis heen gaat om tot de realisatie van het rijk op aarde te komen.

Wie linea recta richting het eschaton wil denken, zal de omstandigheden die tot de dood van Jezus leidden interpreteren als vertraging en zal daar een negatief oordeel aan verbinden in de richting van Israël. Miskotte, Berkhof en van Ruler verliezen het grotere eschatologische perspectief uit het oog waarin de afwijzing van Jezus als messias door een deel van Israël op geen enkele manier in negatieve zin doorwerkt naar Israël als volk. Israël is altijd Gods ene verbondsvolk gebleven. Er is geen ander volk gekomen dat de plaats van Israël heeft ingenomen. De gelovigen uit de volkeren gaan delen in de zegen voor Israël. Romeinen 11:17.

NIEUW VERBOND. WANNEER?

Jeremia 31.

Miskotte, van Ruler en Berkhof beschouwen de belofte van een nieuw verbond als vervuld in Christus en de gave van de Geest is daar het teken van. Israël verdwijnt bij hen als verbondspartner van het nieuwe verbond buiten beeld. In elk geval kennen zij geen zelfstandige plaats toe aan Israël als verbondspartner van het nieuwe verbond. Maar is er wel sprake van een vervulling? Die hangt toch nauw samen met de heilsbeloften aan Israël als volk. Hebreëën 8: Hier wordt over de vervulling van de belofte van het nieuwe verbond in toekomstige zin gesproken: Het eraan voorafgaande verbond is al verouderd verklaard en het einde daarvan is nabij.

De vernieuwing van de relatie van God met Israël moet meer als proces dan als moment in de tijd worden uitgelegd. De gave van de Geest markeert het **beginpunt** van de vernieuwing van de verbondsrelatie van God met Israël.

Een vernieuwing die in het eschaton zijn vervulling zal krijgen en waarvan de zegen zich ook uitstrekt over alle andere volkeren, temidden waarvan Israël zich bevindt.

Lucas 22: 20. Pascha. Deze beker is het nieuwe verbond in mijn bloed. Alles duidt erop dat de vervulling nog aanstaande is. Oorspronkelijk tekst eindigt met 'Dit is mijn lichaam.' Maar let op Nestle. Overgenomen uit I Kor.11:23-26? Zie Codex Bezae, de oude Latijnse vertaling en twee oude Syrische handschriften. Zie D. Flusser: Tussen oorsprong en Schisma. Jezus volgde daar het algemeen Joodse gebruik en zegende de wijn voor het brood. (Het laatste Avondmaal en de Esseense maaltijd). Zie vers 18: Niet meer drinken van de vrucht van de wijnstok totdat het Koninkrijk van God gekomen zal zijn. Zie vers 16: Hij zal geen pascha meer met zijn leerlingen vieren "totdat het vervuld zal zijn in het Koninkrijk van God". Zie vers 30: Zijn leerlingen zullen met Hem op tronen zitten om recht te spreken over de twaalf stammen. De vervulling is nog aanstaande. Viering van het Avondmaal in een eschatologisch kader plaatsen: Hoop voor Israël.

Eindconclusie:

In de christelijke traditie ligt alle nadruk op de existentiële soteriologie.

Terwijl het in heel de bijbelse traditie gaat om de plaats van de mens in de geschiedenis. Frappant hoe juist Joodse auteurs stem hebben gegeven aan de bizarre geschiedenis van de 20ste eeuw.

Zie: Manes Sperber: Manès Sperber: Wie eine Träne im Ozean. Wien 1980. All das Vergangene. Wien 1983.

Victor Klemperer: Ich will Zeugnis ablegen bis zum letzten. Tagebücher. Berlin 1995. Curriculum Vitae. Erinnerungen. Berlin 1996.

Vasili Grossman: Leven en Lot. Amsterdam 2008.